

FRAGMENT DESPRE ÎNCEPUTURILE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI INSTITUȚIONALIZAT LA O ȘCOALĂ RURALĂ

Constantin Tudose

Etnograf c. Cașin, jud. Bacău

Reforma școlară a domnitorului Alexandru Ioan Cuza a avut ca principală adresabilitate ruralul românesc, cu vădita intenție de a scoate din întunericul neștiinței oamenii satelor românești.

Scotocind în negura vremurilor, îmi doream să aflu ulița satului. Metaforic vorbind n-am stat la capătul uliței, ci am scârțâit poartă cu poartă, doar, doar oi afla ce și cum era, nu pe timpul fraților mei mai mari, nici măcar a părinților mei, ci a bunilor și străbunilor. *Ș'am aflat. Și câtă răsplată am primit aflând!*

Același sentiment de extraordinară mulțumire sufletească am încercat când mulțimea de întrebări fără de răspunsuri, legată de începuturile învățământului la școala din satul natal, au căpătat contur scriptic cercetând documentele legate de Școala Rurală Cașin, județul Bacău.

Așa cum știți și dumneavoastră, cum preoții satului predică, cum scriu istoriografii neamului, învățământul pe ale noastre meleaguri a început în tinda bisericii. Unde în altă parte i se putea deschide omului una dintre cele mai minunate taine pământești, decât în Casa Domnului? Ne închipuim cum preotul sau preoții satului, cântăreții ori dascălii neștiuți după nume, încercau cu multe sute de ani în urmă să învețe *pre* câte un copil a buchisi într-o limbă precum slavona, mai apoi greaca, graiuri ce nu ni s-au potrivit nouă niciodată.

De altfel, lăsând informația să curgă prin una dintre puținele lucrări de statistică, dar foarte veche pe care o cunosc, CATAGRAFIA 1832, aflăm că la acel an, în satul *Cașinul, plasa Târgul Trotușu* slujeau 12 preoți și 7 dascăli. Conform acelei lucrări de statistică, mai mulți preoți, deci mai mulți știutori de carte, în județul Bacău, nu erau decât la Comănești și anume 13, dar la un număr de locuitori mult mai mare.

Aceeași situație avantajoasă din perspectiva unui clasament și la teoria pe care o susțin era și la capitolul dascăli bisericești. Acolo, fiind Cașinul pe locul trei în județ ca număr al celor care au ajutat îndeaproape la procesul de învățământ.

Acestea fiind știute, cred că forma de învățământ pe lângă biserică a existat și în satul nostru, în urmă cu 200 de ani. Poate părea hazardată afirmația, deoarece învățământul în statul feudal Moldova era aproape inexistent, chiar comparativ numai cu celelalte două provincii românești.

Deocamdată, date certe despre această formă de învățământ și despre acea perioadă, din satul nostru, rămân cele furnizate de învățătorul Ioan Pîslaru, seminarist, fratele mai mare al autorului monografiei comunei. Acesta răspunde, în februarie 1873 (nu în 1872 cum greșit este consemnat în monografie), la ordinul prefectului de district nr.1311 urmat de adresa revizorului școlar nr. 22 în care se cerea: „*a se culege științe de pe la oamini bătrâni, preoți, autorități et, ca se afle tote scoalele câte au esistat dela anul 1830 = 1872 inclusiv...*”¹ (Vezi anexa 2). Se mai cerea, în acel document, întocmirea unui „*tablău care să conțină neaparat 43 linii*” cu date despre frecvența la școală, categoria de copii, de cine era plătit dascălul etc.

Probabil în data de 12 februarie 1873, pentru că pe 9 februarie 1873 există adresa nr. 30 a primăriei Curița, în care se comunică învățătorului Ioan Pîslaru datele cerute de prefect, s-a întocmit tabelul și situația cerută. Din aceasta rezultă că în 1858 au frecventat cursurile 15 băieți și 5 fete, având ca învățător pe cântărețul Ion Poncoș (Zărnescu).

Reformele inițiate de A.I. Cuza, inclusiv în domeniul învățământului, nu au mai putut fi oprite nici de oponenții săi și nici de vremurile potrivnice de după abdicare. La cererea Consiliului Școlar din Iași, Vasile Boerescu alcătuiește un proiect normativ, pe care îl publică în octombrie 1863, sub numele de „*Proiect de lege asupra reorganizării instrucției publice din România*”. Ministrul de atunci, Dimitrie Bolintineanu, promovează acest proiect în guvern și mai apoi este votat la 11 martie 1864. Legea școlară „Cuza”, așa cum este cunoscută aceasta,

reprezintă nu numai o înnoire ci și o temelie a instrucțiunii școlare. Prin ea se instituie obligativitatea și gratuitatea învățământului primar.

Trecerea de la regimul regulamentelor organice la cel constituțional a determinat în Moldova importante schimbări cantitative la început și calitative mai apoi. La un recensământ din 1–13 ianuarie 1862, în tot Principatul Moldova existau 64 de școli la sate, infinit mai puține decât în celelalte două regiuni surori. De aceea, mesajul domnitorului din decembrie 1859: „*Eu ți u numaidecât ca fiecare locuitor să scie în curând a scrie și a ceti*”, părea a fi produsul unui vizionar. Această dorință a conducătorului a însemnat, fără discuție, începutul luminării minților locuitorilor din satele moldovenești.

Totodată situația economico-socială a țăranilor din Moldova, în urma aplicării Regulamentului Organic, era foarte grea, improprie dezvoltării învățământului. Se înmulțiseră dările (nartul, dijma, claca) și ca atare, relațiile sociale erau aproape denaturate. În județul Bacău, marea majoritate a pământului cultivabil aparținea unui număr redus de boieri. Clăcașii aveau în folosință mai puțin de 1/3 din această suprafață, deși aveau dreptul la 2/3. Ca o consecință a faptului că se cereau tot mai multe cereale pe piață, marii proprietari aveau tendința de a reduce suprafața folosită de țărani. Prefacerile în domeniul agrar, inițiate de Alexandru Ioan Cuza în 1864, au fost benefice pentru rurarul românesc și satul meu. Ca urmare a reformei agrare ce cuprindea și secularizarea averilor mănăstirești din anul 1864, în satul Cașin s-au făcut următoarele împroprietări:

Categoria I – 40 clăcași – pălmași cu 41 fălci și 40 prăjini socotit a 1 falce și 3 prăjini de fiecare.

Categoria II – 138 clăcași cu 2 boi – care *stăpânescu* 229 fălci și 34 prăjini socotit câte o falce și 53 prăjini de fiecare.

Categoria III – 88 clăcași cu 4 boi – cu 201 fălci și 24 prăjini socotit câte 2 fălci și 23 prăjini de fiecare.

În total 226 clăcași împroprietăriți cu 472 fălci și 18 prăjini.

Chiar dacă dumneavoastră cunoașteți, vă reamintesc că falcia era folosită ca unitate de măsură în Moldova, fiind echivalentă cu aproape 1,5 ha (14 322 m.p.)

Satul avea o vechime considerabilă, fiind atestat documentar la 15 martie 1410 și o temeinicie pe măsură, astfel că odată cu începerea învățământului instituționalizat în (Principatele Unite) România, școala satului Cașin a fost aleasă drept unitate model pentru cele din vecinătatea ei. În referirile succinte din monografia comunei, se spune că începutul învățământului pe cheltuiala statului și într-o organizare laică, de data aceasta, a avut loc în 2 ianuarie 1865. Nu am reușit să argumentez cu documente această dată. Am găsit însă la arhive un înscris datat 1 ianuarie 1866 și pe care îl redau ca atare:

Fig. 1.

Fig. 2.

Acesta a putut fi scris și mai târziu însă, el făcând referire la actele școlii și era coperta dosarului respectiv mai degrabă, data rămânând indiscutabilă. Primele înscrisuri, cu referire directă, pe care le-am aflat, sunt datate în 9 și 20 ianuarie 1866 drept pentru care le reproduc în fotocopii și mai apoi transcrise:

„Prescriptu verbalu

Anul 866 Inuarie in 9 zile

Astădă sub-scrisul învețetoriu al Șholei din Comuna Cașinu împreună cu Consiliulu Comunalu și cu mai multe persóne am făcutu esamen copiilor ce studiađe în schóla acestei Comunī ce se găsescu în N_65 și cariū mai mult sau mai puținú s'a esaminatú toți în cea ce a știutú; afară numai de cariū afostú ab-senți pentru care rămâindú mulțomiți toți cei ce au asistatú la acestú esamenú prin sirguinția ce am

întreprinsu până acumú dela deschiderea școléi s'a încheiatú acestú prescriptú sub-scriindusă și de primăria locală spre a să păstra la acta Școléi.” Aceasta-i cel de-al doilea (fig. 3):

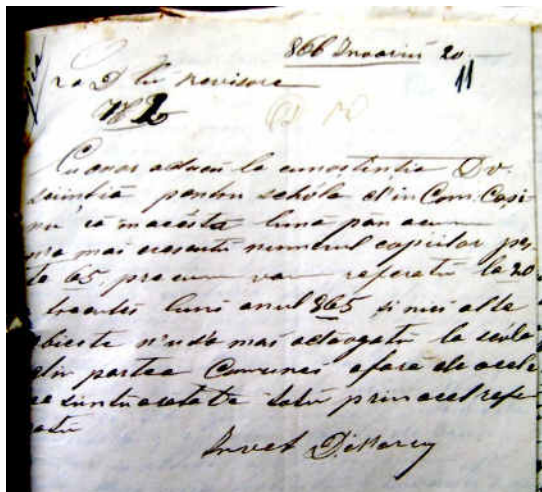

Fig. 3.

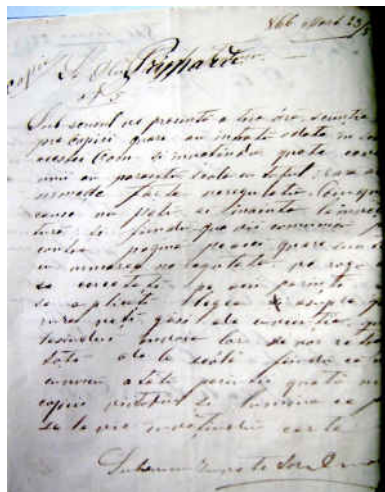

Fig. 4.

„866 Inuaru 20

La D-lu revisor, N.2

Cu onor aducú la cunoștința Dv. sciință pentru școlá din Com.Cașinu că în această lună pân acum n'a mai crescutú numerul copiilor peste 65, precum vam referatú la 20 trecutei luni anul 865 și nici alte obiecte n'ú s'o mai adăugatú la scóla din partea Comunei afar áde acele ce suntú arătate totú prin acel referatú .Înveș. D. Marcu”

Ele fac referire la primul examen cu elevii școlii din Cașin și dovedesc, fără tăgadă, că a fost activitate școlară în anul precedent, adică „'865”. De altfel, din documentele ulterioare, date în 23 martie, rezultă că învățătorul era în serviciu de șase luni. Iată dovada fotocopiată și transcrisă la pagina următoare (fig. 4):

„866 Mart 23/3

La D-lu Primarú N.5

Sub scrisul vé presintă a tria óră sciinția despre copiii quare au intratú odată în scóla acestei Com. și înveșindú quate ceva unii au parasitú scóla cu totul; eară alți urmeđe fórte neregulatú, din quare

cauze nu potú ai înainta la învețitură și fiindu-qua vii comunicú pe contra pagină pe acei quare suntú cu urmarea ne-regulată, ve rogú ca sa cercetați pe acei părinți și se aplicați legea asupra quărura veți găsi de cuviinția, quă lasîndui învoia lor se vor retrage toți de la scólă fiindu că nu cunoscú atátú părinții quátu nici copii viitorul și lumina ce póte să le vie învêțindú carte.-

Subsemnatul Înveț. D.Marcu”

Concluzia ar fi că, în baza înscrisurilor, primul an școlar de învățământ instituționalizat din comuna Cașin a început în septembrie 1865 și a fost finalizat la 19 iunie 1866.

În *bunu obicei* dovedesc cele afirmate, cu următorul document și transcrierea lui (fig. 5):

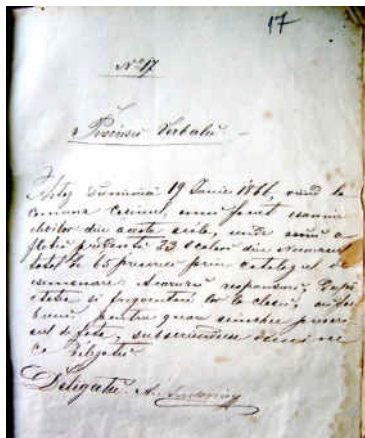

Fig. 5.

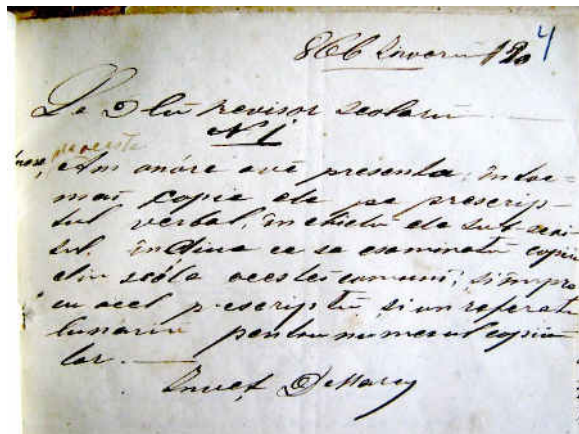

Fig. 4.

„Nº 17

Prescrisú verbalú

Astáz Duminică 19 Iunie 1866, viinú la Comuna Cașinul, amú făcut esamin elevilor din acesta scóla, unde asámú a fostú pređenți 23 scolari din Numerul total de 65 prescrisi prin catalogul de esaminare; Acarurú respunsuri dupú etatea și frequentaré lor la clasú, au fost buni. Pentru quare seincee prescrisul de fața, sub scriinduse demine ca delegatú.

Delegatú. A. Andoniu”

La trei zile după acest prim examen public, ce marca încheierea cursurilor, vă rog să constatați că învățătorul satului aduce la cunoștință

superiorilor săi, în speță revizorul școlar, procesul verbal încheiat cu această ocazie, dar și o listă a copiilor din referatul lunar. Aceasta-i fotocopia urmată de transcriere (fig. 6).

„866 Ianuariu 12

La D-lu revisor scolaru N. 1

Am onore avé presenta: în tocmai copie de pe prescriptul verbal în chietu de sub-semnatul în ziua ce sa examinatú copiii din scola acestei comuni;și împreună cu acel prescriptú și un referatú lunariú pentru numerul copiilor.

-Înveț. D.Marcu”

Omul a sfințit locul întotdeauna, la fel și învățătorul aceluia an școlar (1865–1866), seminaristul Dimitrie Marcu, locuitor al Văii Cașinului. Era, așa cum rezultă, din corespondența purtată de dânsul cu autoritățile locale și județene, un meticulos și un perseverent deosebit pentru vremurile acelea de pionierat în ale instrucțiunii publice.

Dimitrie Marcu începe comunicarea cu superiorii săi, trimițând „*Prescriptul Verbal din data de 9 ianuarie 1866*”. Școala funcționa în case ale sătenilor, total improprie chiar și pentru începuturi, dotarea fiind nemulțumitoare spre deloc.

În corespondența din a doua parte a anului de învățătură pe care o voi reproduce în continuare, mai exact din 23 Martie 1866, vă rog să admirați demersurile deosebite pe care le face învățătorul Dimitrie Marcu pe lângă autoritățile locale ale timpului, spre a convinge părinții să asigure frecventarea cât mai regulat a cursurilor de către elevi: „*Vă rogú ca să cercetați pe aceia părinți și să aplicați legea asupra cărora veți găsi de cuviință, căci lăsându-i în voia lorú se vor retrage toți de la școlă fiindcă nu cunoscú atât copiii cât nici părinții viitorul și lumina ce poate să le vie învățându”².*

Neasemuit de frumoasă și emoționantă pledoarie a neștiutului învățător! De memorat aceste vorbe de duh, chiar dacă aparent este vorba despre o problemă de frecvență. De altfel, dumnealui ne lasă moștenire, din aceeași zi de 23 Martie 1866, o înștiințare, având numărul 6, către primarul satului, legată și de problemele materiale pe care le întâmpină la

casele ce găzduiau școala. Este o prima descriere a „localului” respectiv și fiind atât de pitorească, o transcriu:

„Învețatoriul Comunei Cașinul

N.6

23/3

Domnul Primarú!

Subscrisul să adresațe cătră dvoastră descriindvă acea ce și dv bine o cunoșteți; casele în quare este scólá acestei comuni, pe quare dv o derijați suntú în o stare destul de réa, și pe lângă acea fórté periculóse din cauza ruinării lor pe de tóte părțile, mai așa înquátú feréscă D-đeu de o furtună ce or puté se le dăríme cu totul, quă atunci ar cauza o primejduire fórté mare asupra copiilor ce s’or afla în scólá; pe lângă aceea credú quă bine cunoșteți și ingrăditura de prin prejurul lor în ce posiție este; din quare cause rămătorii nu numai quă se scarpină tóta điua de păreții scólei, dar quate odată intră chiar și înlăuntru; numășú îndoi quă nu cunoșteți și obiectile necisare în scólá fiindu-quă vam mai făcutú cunoscutú, dar cu tóte acestea și acum ve le mai descriu quă este de necese 2 bănce pentru nisipú, una tabelă pentru literă, una catedră etc.- înlăuntru nu s’au vărúitú cítú de puțin spre a fi mai curatú pe vară atít în odaia unde ședu eu precum nici în acea ce studiađe copiii; apoi tóte acestea le aducú la cunoșcinția dv spre a vă convinge quă suntú ne apărat trebuitóre. Și Vé rog ca pân la a casilor reperare, mai curândúă să se repaređe ingrăditura de prin prejur și să se pue în lucrare facerea obiectelor suscitade. Dar nici cu reperatul casilor nu trebuie întărđiatú ca se nu se întímple ceea ce am đisú feréscă D-đeu, sau făcânduse vre-o revídie, căci atunci pe subscrisul nul va privi nici o respundere.

Primită Dle prim asig considerațiunile.”³

De altfel, Dimitrie Marcu, văzând lipsa de reacție a celor care diriguiau comuna în acel timp, înștiințează despre aceste probleme subprefectul de plasă Trotuș și revizorul școlar. Am remarcat, în prețiosul document de mai înainte, care este antetul instituției emitente. Vom constata de altfel o dinamică, uneori derutantă a titulaturilor, a formulelor de adresare, a denumirii instituțiilor, a scrierii diferite în același text ale

acelorași cuvinte etc. Ce mai, o epocă efervescentă! Învățătorul era o instituție în sine!

N-am știut, dar am aflat ce erau acele *bănce pentru nisipú*. Dacă știți este foarte bine, dacă nu vă spun că erau niște bănci clasice cu o decupare dreptunghiulară în care se punea nisip și pe care copiii scriau după a lor știință, modelând în cifre și litere materialul care măsoară timpul în clepsidre.

Primul an școlar al învățământului instituționalizat în limba română, din comuna Cașin, se încheie la 19 iunie 1866 printr-un examen la care participă 23 de elevi din totalul de 65 *prescriși prin catalogulú de esaminare*. Sunt mulți, puțini... n-am cu ce compara, deoarece eu nu am date, pentru acea vreme, despre alte școli sătești ori comunale din județ. De altfel, avem privilegiul ca la Serviciul Județean Bacău al Arhivelor Naționale, fondul de documente cu referire la școală, cel mai bogat și mai vechi, să fie al localităților Bacău și Cașin. Așa a vrut Dumnezeu să rânduiască lucrurile!

Tot ca o apropiere, prima atestare documentară a localității Bacău s-a făcut cu doi ani înaintea satului nostru, iar asta ne sporește mândria. Și dacă ne mai *învârtoșăm* oleacă și spunem că așezarea geografică de sub munte a satului Cașin, ferită de hoardele migratoare de la răsărit, se află lângă cea mai accesibilă trecătoare dintre Moldova și Transilvania, atunci temeinicia noastră peste timp este deplină și poate cu mult înaintea zilei de 15 martie 1410.

Chiar dacă anul școlar s-a finalizat prin examenul din 19 iunie, învățătorul nu și-a precupețit eforturile din a asigura condiții mai bune procesului didactic. Astfel, informează subprefectul județului în data de 31 iulie 1866, prin adresa nr.11 și prefectul în data de 12 august cu adresa nr.13 despre neajunsurile din școală. Din acest ultim demers v-aș cita finalul: *„D.Prefectú tóte acestea subsemnatul cu respectulú ve aducú la cunoștința Dv. și sperú ca unul ce purtați fața guvernului quare îngrijesce de întreaga patrie și dv. veți fi buni alua în considerație cele scrise în acésta ca nu la casú dene îndeplinire din partea comunei se privească pe subsemnatul vreo respundere pentru prelungirea vacanției.*

Primiți”⁴

Nu știu care au fost răspunsurilor autorităților județene. Eu cred că efecte prea mari, de îndreptare a situației, n-au fost la numeroasele demersuri scriptice și nu numai ale învățătorului, din acel an.

Odată cu începerea următorului an școlar **1866-1867**, acesta atenuază cât poate tonul și, în data de 11 septembrie 1866, i se adresează astfel primarului:

„România	866
Învățătorul Comunei	Septembrie 11
Cașinu	
N.14	

Domnule Primaru!

Subsemnatul având încredere quă scôla acestei Comuni după stăruințele ce am întrebuițat cătră Dvoastă, pentru ase griji cel puțin pe denlăuntru până se va face pe dinafară reparația cuvenită vedú quă acésta s'a făcutú quătú a fostú pren puțințe: Acum pe lângă acésta vé pun învedere ca se regulați strângerea copiilor la scôla a tótu acelor ce a fostú odată în scôla quătú și a celor care suntú cu etatea împlinită dela 8-12 ani faceți ase aduna din catú mai de grabă ca se nuș perde timpul învețemântului.”⁵

După cum bine știm pentru al doilea an școlar, început în septembrie, învățătorul Dimitrie Marcu a făcut diligențe de prin vară, în vederea înzestrării și îmbunătățirii condițiilor de învățatură. Deși salariul pentru anul precedent nu și-l primise complet, încearcă, prin demersuri scrise și adunări cu autoritățile sau părinții copiilor, să facă o „Casă a Scôlei”. Acest deziderat îl aveau mai toți dascălii aceluși timp. Dimitrie Marcu nu pregetă, trecând de la amenințări sau vorbe mai aspre din înscrisuri la evidențieri gen: „ca primar și ca cel mai capabil dintre locuitorii acestei comune”, insistând în a găsi resursele necesare unor condiții mai bune pentru cursurile ce trebuiau să înceapă. A trecut la tonul conciliant după ce, în 22 August, *trebnicul învățătoriu* se adresase prefectului, caracterizând pe cei care nu-l ajută în felul următor: „Cît sîntú și de întunécați și de orbi la minte neștiindú carte, și că multú bine

și lumină poté să le producă copiilor învățându carte.”⁶ Aflăm mai apoi, din același text, primele date despre starea socio-economică a comunei: „Fiindcă această comună în privirea altora este cea mai întâiu, căci din mila lui Dumnezeu pînă cele este în destul de bună privirea timpului, lipsiți așa cu totul nu suntu venituri în comună încă că precum se vede în Buget, din care cu o economie ar puté să facă nu numai o casă de scólă dar și alte îmbunătățiri, numai dacă ar lipsi dintre dînșii (concilierii) secăturile cele de nimica printre care făcú o mulțime de cheltuieli zadarnice.”⁷

Ne putem da seama și lesne desprindem concluzia că pregătirile pentru noul an școlar s-au lovit de aleșii locali. De altfel unii dintre aceștia, chiar și după un secol și jumătate, ajunși în fruntea comunității cred că sunt și *dăștepții* satului totodată.

Insistența la autoritățile județului a dat totuși roade, reușindu-se a se face curat pe interior la așa zisa clădire a școlii. În 9 octombrie, Dimitrie Marcu continuă cu insistențele și cere: „*un chestrar pentru reparatul sobei, un lemnar să repare ușile și să facă un scaun și o masă, să aducă lemnele trebuitoare, să ordóne rîndașului, să facă curățenie și să facă focul*”. De asemenea, dorește să se cumpere lumânări, hârtie, cerneală, *criďă* (cretă) pentru *tabelă* (tablă), ultimele, pînă la acel moment, cumpărându-le din banii săi. Tot atunci aduce la cunoștință că nici salariul pe trimestrul trei al anului precedent nu-l luase, primarul spunând că „*n-are bani de unde să dée*”.⁸

Chiar a avut viață grea învățătorul satului în acel an și ca o *bomboană pe colivă* a fost agresat de doi dintre „*concilieri netrebnici*” ai timpului. Drept pentru care, în acest caz, se adresează subprefectului, după ce primarul nu catadicsise să ia nicio măsură, printr-un înscris din 29 octombrie 1866. Iată o parte a demersului respectiv: „*Subsemnatul Ivețetoriú al Com. Cașinul prin refer: N16 cu data din 17 a curentei vam făcut cunoscutú despre atacul ce am suferit în ziua de 16 a curentei din partea idevieđilor N. Drăguțú și N. Brebene din această Comună. rugânduve în numele legeri, a veni în această Com. și încredințându vă despre tóte cele scrise în acel referatú se punéți capătú unor aseminea*

turburare; Înse pînă acum n'am vețutū nici o lucrare făcînduse în asemenea casū. În numele Lege astăđi in vigore só mă cusamă in virtutea art 181 din cod penal; réclam în primadeată pe acei idiviedú pentru injuriile ce am suferitú din partele cunosćindu tot odată ca tulburatore liniştii ce voiescu a desfiinća chiar și scóla din acéstă comună... Dle Subpref. subsemnatul ve rugă ca pe unul ce astăđi ve stau legele în mană ce pote o parte să fiu satesfăcutú de atacul ce am suferitu; Cer pe de altă parte o... și a pune frău unor asemine tulburători de liniște.”⁹

Ca și acum, nici atunci, aleșii nu erau întotdeauna cei mai de ispravă ori vizionari cetățeni ai comunității. La fel a fost în satul nostru și în acel caz. Multe amănunte în plus nu cunosc, dar școala era ceva nou pentru comunitate, implicând cheltuieli suplimentare, individuale pentru părinți cât și comunale.

Începutul anului școlar 1866-1867 găsește școala din Cașin cu un număr de 52 elevi, *prescriși în catalogul de esaminare* a primului semestru, mai exact 8 ianuarie 1867. Cu acea ocazie s-au prezentat 49 de școlari. Totul s-a desfășurat în prezența primarului (altul decât cel din 1866), a „învățetoriului”, a preotului din sat, Ioan Pîslaru, și a mai multor persoane. Acest fapt este consfințit în procesul verbal de examinare a elevilor, întocmit în 8 ianuarie 1867, pe care-l redau mai jos în copie și transcris:

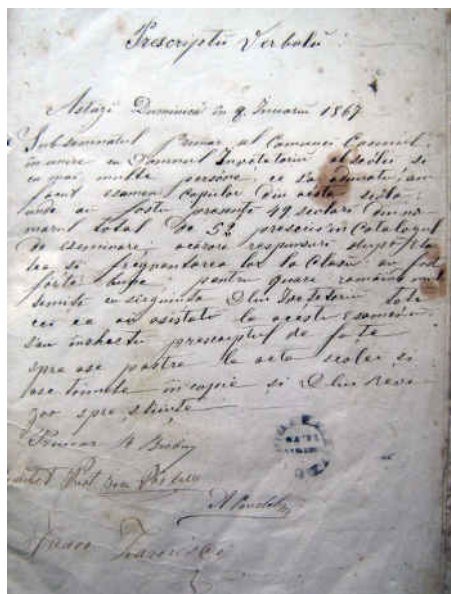

Fig. 7.

„Prescriptu Verbalu

Astăzi Duminică în 8 Inuariu 1867

Subsemnatul primar al Comunei Cașinul, în unire cu Domnul Învățetoriu al școliei și cu mai multe persoane, ce s'a adunatu, am făcut

esamen copiilor din aésta scólă; unde au fostú presenți 49 scolari din numărul total de 52 prescis în Catalogul de esaminare; acărora respunsuri după etatea și fregventarea lor la clasă; au fost fórte bune; pentru quare rămâind multumiți cu sírguința Dlui Învețetoriu toți cei ce au asistatú la acestú esamenú, s'au încheetú prescriptul de fațe spre ase păstra la acta scólei și ase trimete în copie și Dhui Revizor spre științe.

Primar R. Brebene

Comitet Preot Ion Píslaru”

Tot din corespondența acestui an de studii, vă redau transcrierea adresei cu nr. 1, din data de 27 Martie 1867, a învățatorului către primarul comunei:

„N.1

867 în 27 martie

Dle primariú

Sub însemnatul învețetoriu a acestei comuni prin acesta vin a vă anunța quă deși mai de multe ori vam făcutú cunoscutú verbalú ca simi plătiți salarul curentu după Bugetú remiasú din anul 1866 în suma de 560 lei cursul Tesaurului precum și cheltueta scólei ce am întrebuițato la totu pe un an de đile și care este prevăđutá totul în Bugetul Comunalú ne mai aducânduvă aminte că nici cu salarul servitorului nu știu ce ați făcut fiindú că nu lam avutú; Apoi pe lângă acesté văđú că nici banii pentru cheltuéla scólei pe anul acesta nu misé datu nici până în presentú cu tóte că a trecutú trei luni; din care cause nu știu pentru ce urmați așia neregulații în plătirea acestor bani.

Așia dar vă poftescú D. Primar ami plăti banii la đi care suntú îndreptățitú ai primi fără se mai amănați timp đadarnicú; atunci voi fi silit a vé declara în fața altor autorițáți cerândú esecuția vouă.

Primiți asig.com.mele”¹¹

Mari piedici, inclusiv materiale, pe capul dascálului nostru!

Dezideratul major al învățatorului, care de altfel va rămâne același și pentru cei care i-au urmat în funcție, era construirea *casei școalei*. El a făcut nenumărate demersuri la autoritățile comunale și mai apoi la cele județene, spre constrângerea celor dintâi pentru a se porni, măcar,

construirea clădirii respective. Deșartă dorință, spunem noi acum, dar dânsul nu a precupețit niciun efort în a-și atinge scopul. La 20 iunie 1867 se încheie anul școlar cu examenul de absolvire la care participă 51 de elevi din cei 55 înscriși. Neconcordanța dintre numărul elevilor înscriși la examenul din primul semestru și cel de la examenul de absolvire o s-o punem pe seama fluctuației elevilor, de la începuturile învățământului în Cașin și în țară. Iată copia înscrisului (fig. 8).

Acest act poartă sigiliul (ștampila) comunei și are caractere chirilice. Însemnele respective nu am reușit să le

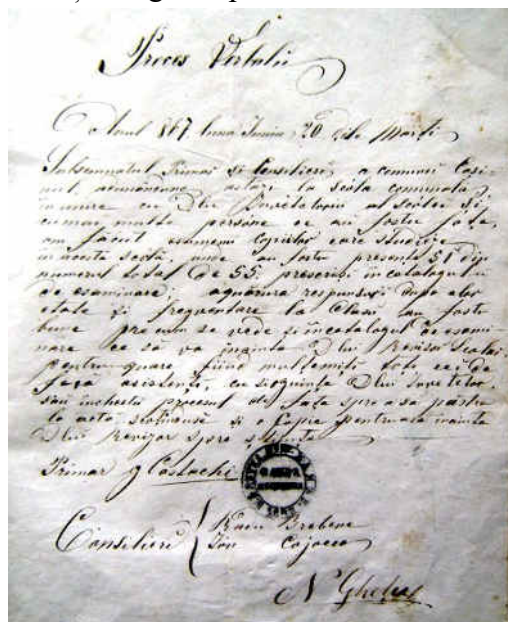

Fig. 8.

traduc. Anul de când datează aceasta, fiind 1853, este conținut în pecetea cu pricina. Alături de copia documentului original avem și transcrierea:

„Proces Verbalu

Anul 867, luna Iuniu 20 zile Marți

Subsemnatul Primar și Consilieri a comunei Cașinul adunându-ne astăzi la Școala comunală, în unire cu Dlu Învățetoriu al Școlii și cu mai multe persoane ce au fostu față, am făcut esamenul copiilor care studiază în această școala, unde au fostu prezenți 51 din numărul total de 55, prescriși în catalogul de esaminare; a quărora responsuri după alor etate și fregventare la Clasú au fostu bune pre cum se vede și în catalogul de esaminare ce să va înainta Dlui Revisor Scolar; pentru quare fiind mulțumiți toți cei de față asistenți, cu sîrguința Dlui Învățetor, sau încheetu procesul de față spre a să pastra la actă, scofîndusă și o copie pentru asă înainta Dlui Revisor spre știință.

Primar g. Costachi

Consilieri Radu Brebene

Întocmit N. Ghețu

Ion Cojocea”¹⁰

Învățătorul a comunicat subprefectului și revizorului școlar datele despre examen. Iată transcrierea înscrisului:

„România

În 20 Augustú 1867

Învéțetorul Comunei

Cașinul

Domule Revisore

Conformú ordenului Dvostra Sub/430 relativú la starea trebuinșilor morale și materiale a scólei din acésta comuna, Subsemnatul am onóre a vé refera urmátoarele:-

I. Catalogul de punerea esamenului din Iuniú conșinúndú adeverița și sigilatú de primária acestei comune împreună cu procesulú verbal íncheetú la esaminarea copiilor s’au trimis ín momentú Subprefecturei de plasă cu referatul N. spre a se monta la locul cuvenitú.

II. Starea morală acestei scóle se află ín bună regulă, urmânduse predarea prelegiuirilor conform programulú datú de onorabelul minister; copii ín totalú suntú 55 ínregistrați pentru 2 clase acum ínființate care au și de pus examen afară numai de 4 quare au fostú absenți precum ve veți íncredița prin cerea catalogulú cé s’au predatú Subprefecturei spre avă comunica locului cerutú; care Stare Materială este iregulată din cauza quă ín acésta comună nici pînă ín presentú nu s’au pusú ín lucrare facerea caselor de scólă, și de aceea ín quare pînă acum au fostú scóla încá s’au ruinatú mai cu de săvârșire ín care nici nu mai potú aduna copiii fiindú fórte periculóse și despre care mai dá multe ori am făcutú cerere la primária ecestei comune pentru facerea caselor de scólă, ín cunoștiinșind despre acésta nu nunai pe D’Subprefectú dar chiar și pe Dlu prefectú de Districtú de unde na mai pututú căpata numirea definitivú pe lângă totú că mai lipsescú și de obiecte necisare care ramánú sub tăcere până cândú norocire va duce presența Dvostră și atunci cu ocașia inspecției ce veți face vă veți íncrede și de o stare și de alta.

III. ...totú cu acésta ocașie ve transmitú (...).

Decretul de renumire în acestú postú cel și ocupú legalisate și sigilate și conform cererei ce mi faceți de primaria respectivă acestei comune...tóte aceste stimate Dv.spre bună regulă.-

Primiți vé rogu D'le Revisore încredințarea pre osebirei mele stime și respectful cel consecvent...”¹²

Noul an de învățământ, început în septembrie **1867** și terminat în iunie **1868**, este foarte important pentru monografia școlii, atât din punct de vedere al informației, cât și ca etapă de dezvoltare a învățământului în satul nostru.

Administrația comunei are, în anul 1867, doi primari, schimbul făcându-se în luna aprilie. Înlocuirea este benefică pentru bunul mers al instituției școlare, dat fiind

Fig. 9.

interesul crescut al noului primar pentru școală.

Seminaristul Dimitrie Marcu părăsește slujba de la școala comunei în 30 decembrie 1867. Știu că a avut în continuare o la fel de prodigioasă carieră ecleziastică. Ne-a lăsat relatări unice despre începutul învățământului instituționalizat la Cașin, precum și multe informații pitorești și prețioase despre relațiile cu autoritățile acelor timpuri. Se cuvine acum să-i admirăm semnătura stilizată a celui care în urmă cu 150 de ani, semăna lumină în mințile copiilor satului nostru și să-i dăm prețuirea cuvenită celui dintâi dascăl al școlii Cașin.

Am remarcat în mod deosebit caligrafia acesteia și o consider ca un final al etapei „Dimitrie Marcu”, din monografia școlii noastre.

Prin decretul autorității publice numărul 13588, din 30 decembrie 1867, este numit învățător în satul Cașin domnul Hurmusache Vechiu. Acesta era născut la 2 ianuarie 1848 în Bîrlad, fiind absolvent a patru clase primare și a două de școală normală, în orașul natal.

Din acel an aflăm despre localul școlii că era arendat cu cinci galbeni anual și putea adăposti 58 de copii, având 12 bănci a câte cinci locuri fiecare, o tablă de scris cu „*criță*”, o masă și un scaun. Din bugetul comunei s-au cheltuit 160 de lei pentru reparații la clădirea ce găzduia școala. Examenul „*semestrului de iarnă*”, cum erau denumite primele cinci luni ale anului școlar atunci, a avut loc în data de 7 ianuarie. La el au participat 56 de elevi dintre cei 58 înscriși.

Pentru că și atunci erau anumite tendințe în societate, tânărul învățător Hurmusache Vechiu își schimbă numele în Vechiulescu pe la sfârșitul lunii ianuarie, aceasta fiind, probabil o modă, un trend cum ar zice tinerii de vârsta lui, dar din zilele noastre.

Cred că datorită situației socio-economice a comunei, calității administrației locale, dar și a strădaniilor învățătorului, școala din comuna Cașin a căpătat în acel an statutul de școală model. Cu plăcere certific acest fapt, prezentându-vă un document din urmă cu mai bine de un secol și jumătate (fig. 10). Iată dovedită, cu înscrișuri, o treaptă înaltă atinsă pentru învățământul din satul nostru, raportat la cele mai multe localități din împrejurimi și la acele vremuri.

Cum să nu le fi mers bine cășunenilor din urmă cu un veac și jumătate, când în iarna aceluia an, școlarii au participat la „*sîntirea apei în*

Fig. 10.

clădirea școlii”.¹⁰

Slujba a fost oficiată de către preotul Gheorghe Mînicuță!

Mai apoi, în postul Sfințelor Paști, „*Luna Martie în 24 zile s-au confesat și comunicat 52 elevii de către preotul satulú...*”¹³

Exista o ordine, o relație morală și spirituală plăcută Domnului, atunci în satul Cașin. Învățământul, la noi, aproape că se interpătrundea cu

practicile și învățăturile bisericești. Sărbătorile mari ortodoxe, de peste an, erau marcate de către elevii și învățătorii școlilor cu religiozitate și la loc de mare cinste. Au fost rânduite bine lucrurile în așa fel încât s-a păstrat o listă, amplă, conținând numele a 123 de copii, din satul nostru, aflați la vârsta școlarizării în anul 1868.

Standardul școlii fiind mulțumitor pentru acele timpuri, ba chiar excelent, așa cum am aflat împreună, învățătorul poartă o corespondență bogată cu primarul, revizorul școlar, subprefectul de plasă și chiar prefectul județului, pentru rezolvarea treburilor curente ale școlii. Ne-a dăruit Dumnezeu cu întâmplări neștiute, dar ferice de noi că, mare parte a acelei corespondențe și multă din ce i-a urmat, va folosi spre cunoaștere și știință cășunenilor de azi și celor ce vor urma.

Învățătorul insistă în demersul său și înaintează primarului două liste cu elevii ce absentează, de data aceasta și cu numărul lipsurilor în dreptul fiecăruia.

Anul de studiu și-a urmat cursul normal astfel că, la sfârșitul lunii iunie s-a desfășurat examenul de final. Iată un document care consfințește aceasta, și care conține și alte informații:

„Romania

Învățătorul Școlii

Modélu Com. Cașinul

Nr.14

Domnule Revisore!

Conform art.52 din Legea Instrucțiunii, relativu la starea necesitaților materiale și morale a Școlii din acesta Comuna, sub însemnatul am onóre a vă rețera următoarele:

I Starea morală acestei Școli sa află în bună regula urmânduse predarea studiilor Conform Programului datu de onorabilul Ministeriu. Elevi suntu 58 inregistrați pentru trei Clase deja înființate carii au și depusú esamenú, afară numai de 15 carii au fostú absenți, precum vé veți incrediņa din alăturatul Catalogú de Esaminare.

II lea La Școla acestei Comuni urmédă nesecitate de sigiliul Scolariu; pentru ca acei Elevi, carii au terminatu trei Clase trebuie a li sa elibera Atestate spre a se să putea și ei bucura de prerogătivile lorú și

ostenelile ce ei au întrebuințatú studiindú, Căci în altu modú Scola fara sigilu, nu póte fi reprezentantă pe actele Publice, nici póte avea corresponđența cu Instituțiunea Publică.

III Starea materială a acestei Scolii atátú în interior câtú și în exterior să află întruo pozițiune stabilă. Localul nu este proprietatea Scólei, ci este cu arendă plătindusă chirie o sumă anuală de 5 galbeni, încapă ca până la 60 copii.

IV Mobilile ce poseda acésta Scólă suntú din: 12 bănci încăpătóre de câte 5 copii; 1 mésa unú scaunú, și o tablă de scrisú cu crida; Era încátu priivesce pentru alte obiecte necesarie Scólei, prevîdute prin Circularrea Dvóstră N° 694 cu data din 15 Ianuar 1868, nu mi s'a datú nici chera până în presentú; și Eu Credú Dle Revisore, ca tóte aceste obiecte care suntú fórt necesarie scólei și care suntú prescrise de Lege, se vor completa numai prin intermediarea Dvóstră. Suma de bani préveduta în Bugetul Comunal pentru cheltuéla Scólei a fostú 160 lei, care acésta sumă s'au și cheltuitu la reparațiunea Localului, prin consimțamentul meu.

V Totu odată cu acésta vî transmitu sciința și despre autentice ce posedú de studiu și de Decretul în poterea căruia funcțiuneđu. Atestatul a patru Clase sumariu studiate în Orașul Berladú, se află în registru sub N° 12102 cu data din 30 Sept. 1861 și douî clase ceale terminatu în Liceul din Berladú, nascutú în Orașul Berladú la 1848 Ianuaru 2. Religiuine Ortodoxa de Națiune Românu, necăsătorit.–

VI Decretul cu care funcțiuneđu este decretul Prefectului sub N° 13588 cu data din 1867 Dechember in 30. Ordinul datú de Dlu Ministru al Cultelor și Instructiunelorú Publice.”¹⁴ N-aș împieta, de data aceasta, frumusețea și pitorescul textului cu nici un fel de comentariu.

Pentru primii trei ani de studiu, din cadrul învățământului instituționalizat la Școala Rurală Cașin, prezentați până acum, învățătorul nu a reprezentat instituția de învățământ. El a fost aceea instituție! De altfel pe antetul multora dintre înscrierile rămase de la el scria: „Inviețietorul scólei Cașin”. Cred că este corect să identificăm școala cu

învățătorul ei pentru aceea perioadă de început, atât timp cât a existat un singur post și un singur învățător. Putem concluziona că:

Școala este ceea ce este învățătorul ei.

Referințe bibliografice:

Anexa 1 (Listă figuri)

Figura 1, p. 20 – Serviciul Județean Bacău al Arhivelor Naționale, fond Școala Generală Cașin (nr. 2145), Dosar 1/1866, f. 2.

Figura 2 – ibidem, f. 3.

Figura 3 – ibidem, f. 11.

Figura 4 – ibidem, f. 13 verso.

Figura 5 – ibidem, f. 17.

Figura 6 – ibidem, f. 4.

Figura 7 – idem, Dosar 1/1867, f. 3.

Figura 8 – ibidem, f. 24.

Figura 9 – idem, Dosar 1/1866, f. semnătură Dimitrie Marcu.

Figura 10 – idem, Dosar 1/1868, f. copertă.

Anexa 2 (Listă citate)

1 – Serviciul Județean Bacău al Arhivelor Naționale, fond Școala Generală Cașin (nr. 2145), Dosar 1/1873, f. 15 verso.

2 – idem, Dosar 1/1866, f. 13 verso.

3 – ibidem, f. 14 verso.

4 – ibidem, f. 31.

5 – ibidem, f. 30 verso.

6 – ibidem, f. 30.

7 – ibidem, f. 31 verso.

8 – ibidem, f. 32 verso.

9 – ibidem, f. 33.

10 – ibidem, f. 3.

11 – ibidem, f. 13, 13 verso.

12 – ibidem f. 18 verso.

13 – idem, Dosar 1/1868, f. 13.

14 – idem, Dosar 1/1867, f. 15.